

Remissyttrande

Datum 2024-11-19

Diarienummer RS 2024-04178

Ert diarienummer U2024/01680

Utbildningsdepartementet

**Bildning, utbildning och delaktighet –
folkbildningspolitik i en ny tid (SOU 2024:42)**

Västra Götalandsregionen (VGR) har beretts möjlighet att inkomma med synpunkter på betänkandet ”Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid” (SOU 2024:42).

I Västra Götaland finns 23 folkhögskolor och samtliga av de studieförbund som är berättigade till statsbidrag. Sex folkhögskolor ägs av Västra Götalandsregionen och 17 är rörelsedrivna. Både folkhögskolor och studieförbund får regionala medel från VGR; folkhögskolorna i huvudsak från miljö- och regionutvecklingsnämnden och studieförbunden i huvudsak från kulturnämnden. VGR möjliggör, tillsammans med kommuner, stat och huvudmän, därmed för folkbildningen att verka i hela landet.

VGR anser att utredningen ger en gedigen och rättvis bild av folkbildningens framväxt och funktion i Sverige genom att beskriva såväl historiska som samtida styrmodeller och instämmer till största delen i betänkandets slutsatser. VGR delar utredningens utgångspunkt att det finns ett behov av ”en mer systematisk effektutvärdering och annan kvalitativ analys” av statens stöd till folkbildningen och att det är angeläget att hitta en ny balanspunkt mellan folkbildningens frihet och statens krav på kontroll för att säkra tilliten till och legitimiteten hos folkbildningen även i framtiden. VGR ställer sig även bakom utredningens förslag om en ny målstruktur med ett övergripande mål och fyra delmål samt att indikatorerna tydligt kopplas till delmålen.

VGR:s främsta invändningar gäller att demokratiaspekten i det övergripande målet är alltför svag samt att delmålen, med tillhörande indikatorer, är kvantitativa och framför allt mäter ”antal” och ”andel av”. Detta riskerar att bidra till ”volymjakt” där man engagerar de som lättast når målen i stället för de som har störst behov. VGR anser också att samtliga delmål bör ha indikatorer som mäter både folkhögskolornas och studieförbundens verksamhet.

12.2.4 Det behövs ett nytt mål för folkbildningspolitiken

VGR ställer sig bakom utredningens förslag om ett nytt övergripande mål för folkbildningen. I målet saknas dock en referens till folkbildningens betydelse för demokratin, vilket har varit en bärande del sedan dess uppkomst. Folkbildningen växte fram parallellt med demokratiseringen av samhället under 1800-talet och med tiden blev en del av folkbildningen en viktig resurs och röstbärare för civilsamhället. VGR föreslår att det övergripande målet kompletteras med en skrivning om folkbildningens betydelse för demokratin.

12.3.1 En ny målstruktur med ett övergripande mål och fyra delmål för folkbildningspolitiken ska införas

VGR ställer sig positiv till en målstruktur med ett övergripande mål och fyra delmål, där indikatorer kopplas till varje delmål. Vi har dock vissa reservationer:

De föreslagna delmålen är främst kvantitativa och anger att folkbildningen ska nå fler. Denna typ av delmål riskerar att främja så kallad ”volymjakt” med konsekvensen att folkhögskolorna och studieförbunden antar och/eller engagerar de deltagare som har lättast att nå målen. Folkbildningen bör i stället sträva efter att nå och angå de deltagare som har störst behov av utbildning, av att fördjupa sina kunskaper och nå nya insikter eller som har minst erfarenhet av kulturellt skapande och bildning.

VGR anser att samtliga delmål bör gälla för både folkhögskolor och studieförbund. Om det inte tydliggörs kan det finnas risk att folkhögskolor eller studieförbund inte relaterar till samtliga fyra delmål, vilket kan leda till att man tappar den bredd i verksamheten som finns idag och som är önskvärd även framöver.

Delmål tre, ”Fler människor får nya och återkommande möjligheter att gå vidare i arbetsliv och studier”, är i förslaget endast relaterat till folkhögskolornas verksamhet. VGR anser att målet bör utvidgas till att gälla även studieförbund; nya och återkommande möjligheter till deltagande i det organiserade föreningslivet kan ses som ett mått på deltagande i samhällslivet.

I delmål fyra, ”Folkbildningens verksamhet bidrar till ökad sammanhållning och gemenskap genom att nya målgrupper nås och att personer med olika bakgrund och förutsättningar möts i folkbildande sammanhang”, är begreppet ”nya målgrupper” otydligt. Folkbildningen bör, enligt VGR:s mening, eftersträva en mångfald av erfarenheter och perspektiv i sin verksamhet, vilket kan innebära att de når målgrupper som andra aktörer inte når. För folkbildningen är detta dock inte nödvändigtvis ”nya” målgrupper utan handlar mer om ”en mångfald av målgrupper”.

I delmålet betonas också folkbildningens roll för sammanhållning och gemenskap. Genom sina olika profiler speglar folkbildningen mångfalden i samhället, vitaliserar demokratin, vidgar medborgarnas handlingsutrymme och stärker samhällsbanden. VGR föreslår därför att det fjärde målet kompletteras med referenser till mångfald och demokrati.

13.3 De indikatorer som i dag används för att följa upp folkbildningen ska kompletteras och revideras.

De föreslagna indikatorerna är i stort sett alla kvantitativa. Om indikatorerna blir styrande för hur statsbidragen fördelas till folkhögskolor och studieförbund finns en risk att alltför mycket tid ägnas åt att få fler deltagare på bekostnad av kvalitet och ökad delaktighet i samhället för fler människor. Detta kan bli problematiskt till exempel när det handlar om andel/antal deltagare i olika kurser/utbildningar. Blir indikatorerna styrande kan det leda till att studieförbund och folkhögskolor

vänder sig till ”lättare” målgrupper – som bidrar till måluppfyllelsen – snarare än till deltagare i störst behov av att delta i folkbildningen.

En annan utmaning med de föreslagna indikatorerna är att vissa pekar på folkhögskolorna, andra på studieförbunden medan ytterligare andra pekar mot samtliga folkbildningsaktörer. För att tydliggöra bredden hos folkbildningen bör, enligt vår mening, indikatorer skapas för både folkhögskolor och studieförbund. Det kan annars finnas en risk att folkhögskolorna inriktar sig mot vissa av delmålen och studieförbunden mot andra vilket kan leda till att man tappar den bredd i verksamheten som finns idag.

VGR:s kommentarer kring specifika indikatorer:

- Indikatorn ”nybörjare” kopplad till delmål ett är otydlig. Begreppet nybörjare är inget vedertaget begrepp i nuvarande styrning och uppföljning av folkbildningen och behöver konkretiseras.
- VGR anser att termen ”kulturprogram” i indikatorn ”Antalet deltagare i kulturprogram hos studieförbunden, SISU Idrottsutbildarna och folkhögskolorna” inte är den bästa för att mäta delmål 2 som handlar om ”Att fler människor intresserar sig för kulturell utbildning och bildning samt att delaktigheten i kulturlivet ökar och breddas.” ”Kulturprogram” är en verksamhetsform som inte nödvändigtvis innehåller kultur i precis bemärkelse: ”kulturprogram” innebär endast att något framförs för en publik, inte vad som framförs. Indikatorn bör, enligt vår mening, justeras till att mäta kulturella uttryck. När det gäller folkhögskolorna så efterlyser vi en indikator för att mäta kulturella utbildningar på folkhögskolor. Folkhögskolepedagogiken har under lång tid använt kultur som en del i läroprocesserna, och det vore önskvärt att det fanns en indikator även för denna del av folkhögskoleverksamheten.

14.3 Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna ska fortsatt fördela statsbidraget till folkbildningen i myndighets ställe.

VGR ställer sig bakom utredningens förslag om att bibehålla självförvaltningsmodellen och att Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna fortsatt får fördela statsbidraget till studieförbund och folkhögskolor.

Förändringar i självförvaltningsmodellen behöver genomföras för att säkerställa ändamålsenlig kontroll, uppföljning och utvärdering av folkbildningsanslaget.

VGR ställer sig bakom utredningens förslag om en förändrad balanspunkt mellan stat och folkbildningens aktörer, där statens kontroll ökar. Utredningen bedömer att denna förflyttning av balanspunkten inte påverkar friheten i folkbildningens verksamheter. VGR instämmer i att förflyttningen kan leda till att tilliten till folkbildningens aktörer långsiktigt ökar och att folkbildningen får bättre förutsättningar att bidra till utveckling av individer och samhälle.

15.4 Myndigheten för kulturanalys ska utifrån de folkbildningspolitiska målen utvärdera, analysera och redovisa resultat och effekter av statens stöd till folkbildningen.

VGR ställer sig bakom utredningens förslag om att Myndigheten för kulturanalys får det övergripande ansvaret för att utvärdera folkbildningen. Vi anser att det är högst angeläget att folkbildningens effekter inom alla samhällsområden (utbildning, kultur, folkhälsa, civilsamhälle, idrottspolitik, brottsprevention mm) beaktas i utvärderingarna. Det vore önskvärt att utvärdering och analys även kunde belysa resultat och effekter på kommunal och regional nivå och att tillräckligt med medel avsätts för att kunna genomföra detta.

Avslutningsvis vill VGR tillägga att betänkandet tar fasta på den statligt finansierade folkbildningen, samtidigt som finansieringen är ett gemensamt ansvar för stat, region, kommun och huvudman, vilket bland annat påpekats i tidigare folkbildningsutredningar. Det gemensamma ansvaret har tagit sig uttryck i att kommuner och regioner på olika sätt medfinansierar studieförbundens lokala folkbildningsverksamhet och folkhögskolor i det egna länet samt utbildning på folkhögskolor utanför det egna länet för de egna invånarna. Kommuner och regioner är viktiga medfinansiärer för den folkbildning som staten skapar förutsättningar för, och därmed också för styrning, uppföljning och utvärdering. Med andra ord: det finns ett gemensamt flernivåansvar för folkbildningen, men det saknas en strukturerad dialog mellan stat, region och kommun för att utveckla folkbildningen. VGR efterlyser en sådan dialog.

Regionstyrelsen
Västra Götalandsregionen

Helén Eliasson
Regionstyrelsens ordförande

Håkan Sandahl
Regiondirektör